

19.11.2020

Lausunto: E 125/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistus

Lausunnon antaja: Lääkärit Ilman Rajoja

Lääkärit Ilman Rajoja

Lääkärit Ilman Rajoja (Médecins Sans Frontières, MSF) on kansainvälinen sairaanhoitoon erikoistunut humanitaarinen avustusjärjestö. Annamme sairaanhoitoa aseellisten konfliktien, epidemioiden ja luonnonkatastrofien uhreille ja niille, jotka eivät pääse terveydenhuollon piiriin. Lääkärit Ilman Rajoja on puolueeton, neutraali ja riippumaton järjestö, joka toimii yli 70 maassa maailmanlaajuisesti, ja hoidamme vuosittain miljoonia potilaita. Toimintamme perustuu humanitaarisiin periaatteisiin ja lääketieteen etiikkaan.

Lääkärit Ilman Rajoja antaa sairaanhoidollista apua pakolaisille ja siirtolaisille osana useita projekteja. Välimerellä olemme toimineet etsintä- ja pelastustoiminnassa vuodesta 2015 ja pelastaneet siitä lähtien 81 540 ihmistä. Tänä vuonna olemme pelastaneet yhteensä 1072 ihmistä. Lääkärit Ilman Rajoja ja Sea-Watch pystyi tekemään vain yhden etsintä- ja pelastuspurjehduksen elokuussa 2020 Sea-Watch 4 -aluksella keskisellä Välimerellä. Pelastimme 354 ihmistä ja siirsimme toiselta alukselta 152 ihmistä. Pelastetuista lähes 100 oli alaikäisiä ilman huoltajaa olevaa lasta. Sittemmin Italian viranomaiset eivät ole antaneet lähtölupaa Palermon satamasta. Sea-Watch 4 on yksi kuudesta aluksesta, jotka eivät saa lähtölupaa merelle.

Olemme jo vuosia tarjonneet terveystalvcluja Kreikan saarilla olevilla pakolaisleireillä. Toimimme myös Libyassa, jossa muun muassa annamme sairaanhoitoa pidätyskeskuksiin suljetuille siirtolaisille.

Kiitämme mahdollisuudesta antaa lausunto otsikossa mainitussa asiassa ja lausumme kunnioittavasti seuraavaa.

Kestävä ratkaisu Välimeren siirtolaistilanteeseen

Humanitaarisena sairaanhoitoon keskittyvänä järjestönä Lääkärit Ilman Rajoja ei ota kantaa EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistukseen kokonaisuutena, mutta haluaa painottaa siihen liittyen seuraavia asioita:

1. Kenenkään ei pidä kuolla yrityksessään hakea turvaa.

- a. EU-maiden on varmistettava, että Välimerellä on riittävä ja tehokas etsintä- ja pelastustoiminta.
- b. Etsintä- ja pelastustoiminnan tulee noudattaa kansainvälisiä sopimuksia. Ihmisiä kohdellaan humanisti, ja heidän ihmisarvoaan kunnioitetaan, eikä väkivaltaa käytetä.
- c. Järjestöjen ja siviilien etsintä- ja pelastustoimien kriminalisointi lakkaa ja uudistus takaa turvalliset ja lailliset reitit pakolaisille, turvapaikanhakijoille ja siirtolaisille.

2. Siirtolaisten perusoikeudet toteutuvat ja ketään ei palauteta Libyaan.

- a. Ketään kansainvälisiltä vesiltä pelastettua ihmistä ei palauteta Libyaan. Meripelastuksen koordinaatiokeskukset priorisoivat pelastustehtävät.
- b. Ihmisten oikeutta hakea kansainvälistä suojelua kunnioitetaan. Hakemus käsitellään yksilöllisesti. Ihmisiä kohdellaan humanisti ja heille tarjotaan välittömästi ruokaa, vettä, suojaa ja sairaanhoitoa.
- c. Evakuoiteja Libyasta ja uudelleensijoituksia Eurooppaan nopeutetaan ja lisätään.
- d. Siirtolaisille luodaan turvallisia ja laillisia reittejä hakea kansainvälistä suojelua.

3. Pakolaisleirien peruspalvelut taataan eikä yhdenkään ihmisen tarvitse viettää leirillä kohtuuttoman pitkiä aikoja.

- a. Väliaikaiseksi tarkoitetuilla leireillä on oltava tarjolla riittävästi puhdasta vettä, ruokaa, suojaa ja terveyspalveluja. Ihmisten on voitava säilyttää itsekunnioituksensa ja terveytensä myös leirioloissa.
- b. Haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä suojellaan, eikä se jää hyväntekeväisyyden varaan.
- c. Palvelut eivät perustu järjestöjen olemassaoloon ja rahoitukseen, vaan valtioiden on tarjottava riittävät palvelut pakolaisille, turvapaikanhakijoille ja siirtolaisille.

Kenenkään ei pidä kuolla yrityksessään hakea turvaa.

Lääkärit Ilman Rajoja ja Sea-Watch pelastivat hukkumisvaarassa olevia ihmisiä vielä elokuussa Sea-Watch 4 -aluksella keskisellä Välimerellä. Pelastimme 354 ihmistä ja siirsimme toiselta alukselta 152 pelastettua ihmistä. Pelastetuista lähes 100 oli alaikäisiä, ilman huoltajaa olevaa lasta. Jouduimme pitkään odottamaan lupaa päästä satamaan, mikä on ollut yleistä monille etsintä- ja pelastusaluksille, joilla on ollut pelastettuja ihmisiä. Heti tämän jälkeen, 19.9. alkaen, Italian viranomaiset eivät ole antaneet laivalle enää lähtölupaa Palermon satamasta vedoten puutteellisuuksiin laivalla, joista suurin osa oli täysin kunnossa jo ennen kuin lähdimme merelle.

Sea-Watch 4 on yksi kuudesta aluksesta, jotka eivät saa lähtölupaa merelle. Viranomaiset esittävät laivoille jatkuvasti erilaisia vaatimuksia ja tarkastuksia, joiden tavoitteena on vaikea nähdä muuta kuin pyrkimys estää ihmishenkien pelastaminen Välimerellä. Vaikka tarkastukset ja edellytykset tähtäävät varmasti turvalliseen meriliikenteeseen, monia niistä käytetään väärin perustein pitämään laivat satamassa. Komissio on todennut tulkinnassaan¹ (Facilitation Directive, Article 1), että humanitaarista apua ei saa kriminalisoida eikä humanitaaristen järjestöjen etsintä- ja pelastustoimintaa merellä voi kieltää.

Tänä vuonna yli 700 ihmistä on kuollut tai kadonnut yrittäessään ylittää Välimeren – tosin eri organisaatioiden arviot vaihtelevat jopa 900 saakka. Heistä 267 on kuollut sinä aikana, kun Sea-Watch 4 on seissyt satamassa turhaan. Pelkästään 10.–12.11., vain 72 tunnin aikana, IOM raportoi yli 110 ihmisen kuolleen merellä neljän erillisen veneturman yhteydessä.

EU-johtajat ovat omaksuneet kannan, jonka mukaan he voivat vetäytyä kansainvälisestä velvollisuudestaan tarjota etsintä- ja pelastuskapasiteettia Keski-Välimeren alueella. He eivät ole ainoastaan puuttuneet valtioiden omaan kapasiteettiin, vaan myös tarkoituksenmukaisesti vältelleet eurooppalaisten merivoimien toimintaa lähellä pelastusaluetta. Eurooppalaiset johtajat ovat päässeet helposti yhteisymmärrykseen siitä, että etsintä- ja pelastusvastuu jätetään Keski-Välimerellä Libyan rannikkovartioston vastuulle ja Libyan pelastusalueen laajentamista edistetään.

Vaikka komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen totesi, että ihmishenkien pelastamiselle merellä ei ole vaihtoehtoa ("saving lives at sea is not optional"), **EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan uudistus ei sisällä konkreettisia ja nopeita toimia koordinoida ja toteuttaa pelastustoimia Euroopan omalla etsintä- ja pelastusalueella välittömästi, kun tiedetään jonkin aluksen joutuneen merihätään.** EU:n jäsenvaltiot ovat unohtaneet velvollisuutensa pelastaa henkiä merellä jo useiden kuukausien ajan, joten on valitettavaa, että "EU:n koordinoitu lähestymistapa etsintään ja pelastukseen" ei korosta jäsenvaltioiden velvollisuutta vaan mainitsee ainoastaan "yksityisten alusten" etsintä- ja pelastustoiminnan.

Tänä vuonna olemme pelastaneet yli tuhannen ihmisen hengen, mutta nyt etsintä- ja pelastusalukset seisovat satamassa, koska ne eivät saa lähtölupaa merelle. **EU:n on varmistettava, että kansalaisjärjestöjen pelastustoimintaa tuetaan eikä estetä. EU-maiden on palattava viipymättä Välimerelle etsintä- ja pelastustehtäviin.** Se ei riitä, että Italia hoitaa asiaa omalla tavallaan muiden maiden puolesta ja että järjestöt paikkaavat valtioiden puutteellisia toimia. Tämä ei ole kestävä ratkaisu.

Pelastajien ja pelastettujen turvallisuus on ensisijainen tehtävä etsintä- ja pelastusoperaatioissamme merellä. Näemme kuitenkin hallinnollisten vaatimusten

¹

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION Commission Guidance on the implementation of EU rules on definition and prevention of the facilitation of unauthorised entry, transit and residence

väärinkäyttöä operaatioiden estämiseksi tai vaikeuttamiseksi. Olemme tyytyväisiä Komission suositukseen tunnustaa järjestöjen rooli etsintä- ja pelastustyössä ja aktiiviseen yritykseen painostaa jäsenmaita olemaan kriminalisoimatta toimintaa. Kuitenkin pelkäämme, että **uudistus antaa mahdollisuuden lisätä erilaisia hallinnollisia esteitä**, mikä johtaa lopulta samaan tulokseen: järjestöjen etsintä- ja pelastustyön kriminalisointiin, pelastuskapasiteetin pienenemiseen ja sen myötä merta ylittävien ihmisten kuolemaan.

Siirtolaisten perusoikeudet toteutuvat ja ketään ei palauteta Libyaan.

Rajahallinnon ulkoistaminen yhteistyön nimissä kolmansille maille on huolestuttava kohta uudistuksessa. Ihmisoikeuksien toteutumisen valvominen ei ole mahdollista, jolloin ihmisoikeusrikkomukset tai välinpitämättömyys ihmisoikeuksien ja pakolaisten oikeuksista tulee hyvin todennäköisesti jatkumaan aivan EU:n porteilla. **Euroopan jäsenmaiden pitäisi välittömästi lopettaa poliittinen ja aineellinen tuki järjestelmälle, joka mahdollistaa pakolaisten, turvapaikanhakijoiden ja siirtolaisten järjestelmällisen palauttamisen Libyaan** voimakeinoja käyttäen – samaan maahan, josta he juuri ovat pyrkimässä pois.

Libyaa ei pidä turvallisena maana YK eikä EU:n komissio, vaikka tällä hetkellä siellä tulitauko onkin. Libyan rannikkovartiosto pysäytti ja pakotti palaamaan lähes tuhat ihmistä 3.–9.9. IOM:n mukaan tänä vuonna yli 11 000 ihmistä on pysäytetty ja palautettu joko virallisiin tai luvattomiin pidätyskeskuksiin Libyaan. Tämä käytäntö on osa EU:n ja Libyan välistä sopimusta, jolla yritetään hallita pakolaisten tuloa ja ihmissalakuljetusta, mutta joka tosiasiassa lisää salakuljettajien ansioita, kun samat ihmiset yhä useammin yrittävät matkaa uudelleen.

Lääkärit Ilman Rajoja on useita kertoja nostanut esille sen tosiseikan, että Libyaan mereltä palautetut ihmiset joutuvat pidätyskeskuksiin, joiden olot ovat ala-arvoiset ja joissa he saattavat joutua kidutuksen ja väkivallan kohteiksi. UNHCR:n mukaan 18.9. pidätyskeskuksissa oli 2400 ihmistä. Libyassa on muitakin paikkoja, joissa ihmisiä pidetään vastoin heidän tahtoaan ja joihin humanitaarisilla järjestöissä ei ole pääsyä. Palautetut ihmiset ovat saattaneet kokea pidätyskeskusten olot ja kohtelun jo ennen lähtöään merelle ja juuri sitä he ovat pakenemassa uskoen, että Euroopassa asiat olisivat paremmin.

Ainoa tehokas tapa lopettaa järjestöjen pelastustoiminta merellä olisi **varmistaa turvalliset ja lailliset reitit heille, jotka pakenevat Libyasta** ja ettei heidän tarvitse lähteä sitä varten vaaralliselle matkalle Välimeren yli. Uudistuksessa ei esitetä selkeää ehdotusta eurooppalaisesta järjestelmästä, jolla vahvistettaisiin mahdollisuuksia laillisille reiteille. Sen sijaan uudistus jättää tämän kriittisen kohdan jäsenmaiden omaan harkintaan.

Pakolaisleirien peruspalvelut taataan eikä yhdenkään ihmisen tarvitse viettää leirillä kohtuuttoman pitkiä aikoja.

Viimeisen viiden vuoden aikana pakolaisina ja siirtolaisina Euroopan etelärajalle saapuneet ihmiset ovat joutuneet elämään pitkään heikoissa oloissa Kreikan saarilla. Leireillä ei ole riittävästi puhdasta vettä, käymälöitä, peseytymismahdollisuuksia, ruokaa eikä

terveydenhuollon palveluja. Tänä vuonna huonot olosuhteet ovat myös heikentäneet COVID-19-tartuntataudin leviämisen estämistä, sillä leireillä on vaikea ylläpitää etäisyyttä ja hygieniää eikä hoitoa sairastuneille ole juurikaan tarjolla. UNHCR arvioi, että Kreikan saarien leireillä on yhteensä lähes 20 000 ihmistä ja Moria 2 (Kara Tepe) -leirillä 7300, joista kolmasosa on lapsia.

Vuodesta toiseen Lääkärit Ilman Rajoja ja muut järjestöt ovat raportoineet leirien epäkohdista ja antaneet konkreettisia suosituksia olojen parantamisesta. Meille on vakuutettu, että oloja parannetaan tai prosesseja vauhditetaan. Olemme kuitenkin nähneet vain ihmisten henkisen ja fyysisen terveyden heikkenevän äärimmäisten huonoissa oloissa ja tulevaisuuden näkymien puuttumisen myötä. **Uudistuksen on huomattavasti parannettava ihmisten pääsyä terveydenhuoltoon ja nopeutettava siirtoa uusiin kotimaihin, toisin sanoen lyhennettävä aikaa, jonka ihminen joutuu elämään pakolaisleirillä.**

Kreikan Lesboksen-saarella sijaitsevan Morian-leirin tuho tulipalossa pahensi entisestään tilannetta. EU-johtajat totesivat, että uusi alku ei jätä sijaa uusille "morioille". Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Uudet leirit saattavat parantaa joitain oloja, mutta ne ovat samalla vain entistä rajoitetumpia versioita tämän päivän keskuksista. Lisäksi EU:n ja Turkin välisen sopimuksen maantieteelliset rajoitukset pysyvät muuttumattomina.

Jotkut eurooppalaiset valtiot, kuten Suomi, ovat uudelleensijoittaneet yksin saapuneita alaikäisiä ja muutamia satoja kroonisista terveysvaivoista kärsiviä lapsia yhdessä perheidensä kanssa. Olemme tyytyväisiä jokaisen yksittäisen ihmisen pääsystä parempaan, mutta toimet ovat kuitenkin riittämättömiä ja seurausta pitkistä, kipeistä neuvotteluista. **Haavoittuvimmassa asemassa olevien suojeleminen on velvollisuus eikä sitä saa jättää vapaaehtoisen hyväntekeväisyyden varaan.**

Kunnioitavasti,

Linda Konate
Lääkärit Ilman Rajoja

Lisätiedot:

Linda Konate
Toiminnanjohtaja
044 724 7387
linda.konate@helsinki.msf.org

Päivi Hurttia
Viestintäpäällikkö
044 709 1048
paivi.hurtia@helsinki.msf.org